

Artefacten uit de APAN-opgraving 'Schuilenburg'. Na een positieve expertise door wetenschappers van dit materiaal besloot Henk Kars om er in de winter van 1988/89 een officiële ROB-opgraving te starten. Die opgraving duurde drie weken. De resultaten daarvan zijn nooit gepubliceerd. De driehoekige spitschaven en de schaaft rechtsvoor werden tot 'incerto facto' verklaard. Foto en tekst: K.G.

In onderstaand artikel speelt het begrip 'incerto facto' een belangrijke rol. Het komt echter niet uit de koker van een Leidse archeoloog of uit die van een ROB medewerker. Het werd dus niet door Roebroeks bedacht, maar door Stapert tijdens diens bezoek aan de officiële ROB-opgraving Oostermeer - groeve 'Schuilenburg' in 1988. Schuilenburg was een ontdekking van mijn broer Henk, mijn persoon en Jan Evert Musch. Wij waren er een APAN-opgraving gestart. Materiaal daarvan en eerder al opgeraapt materiaal werd op verzoek van prof. Henk Kars beoordeeld door drs. Jos Deeben en drs. Frans de Vries (nu Archeoforum). Op basis van die expertises heeft Kars besloten om er te gaan graven, hij was immer doende met zijn onderzoek naar de aard van de Vermaningartefacten en in Schuilenburg was volgens hem zelfs een artefact met afgeronde ribben aanwezig (dat door de Vries daarna gepoogd werd ter zijde te leggen, maar door Kars werd het weer bij het te onderzoeken materiaal gevoegd). Let wel! Schuilenburg (officieel Oostermeer) is het eerste determinatiegeval van een afwijzing van 'vers' materiaal op basis van het begrip 'incerto facto' (onzeker hoe ontstaan), van een werkelijk bestaand hebbend, voor de wetenschap bedreigend, archeologisch in situ object, en nog wel op het Drents keileemplateau, erg dichtbij huis dus, in relatie tot de determinatiemethode binnen de zaak Vermaning. De ROB heeft daar drie weken lang in winterse omstandigheden opgegraven. Dat zegt wel iets over de besluitvorming. Stapert heeft tijdens zijn bezoek aan de opgraving op 15 december 1988 en tijdens het determineren van Schuilenburg materiaal, waaronder twee pracht spitschaven, gezegd dat hij deze term daar voor het eerst gebruikte. Het was volgens hem een nieuw door hem bedacht determinatiebegrip waarmee hij de beperktheid van zijn kennis wilde aangeven. En aangezien Stapert toen nog de enige Paleodeskundige van ons land was, is Schuilenburg ermee van de tafel geveegd, althans 'pat'-gezet, maar wel voor altijd vrees ik.

Omdat het begrip 'incerto facto' daarna in alle relevante artikelen binnen de Internen en Externen werd aangehaald begon het een eigen leven te leiden. Daarom kon Stapert er niet meer omheen en moest hij om zijn gezicht te redden er in het amateurblad Westerheem XL -I-91 van de AWN wel een artikel over schrijven. Ik heb het in mijn Bordesartikel Extern 7-blz. 24 omschreven als "de buitengewoon creatieve erfenis van de methode Waterbolk". Er kan rustig gesteld worden dat de introductie van dit determinatiebegrip de enige te traceren 'belangrijke' bijdrage van dr. Stapert aan de Nederlandse archeologie van onze tijd is; het heeft het begrip pseudo's volledig verdrongen en wordt momenteel door Jan en alleen gehanteerd, zelfs tot in het vakblad Archeobrief 2006 - nr 2 van de Stichting Nederlandse Archeologie (SNA).

Het Leiden-glaciaal in Nederland.

Door Ronald van Suylen

H Het is 22 graden in de schaduw en toch waait er een schrale, gure, ijzige wind uit het westen door Nederland. Dit geldt tenminste voor Malden bij Nijmegen.

Er ligt een zwaar front van vrieskou over dat deel van archeologisch Nederland dat zich met de Steentijd bezig houdt. En als de voortekenen me niet bedriegen, dreigt er zelfs een langdurige onderkoeling van een van de meest wezenlijke functies van het menselijk ras, namelijk het denken. Was het niet Descartes die zei: "Je pense, alors je suis" oftewel "Cogito, ergo sum"? Ik denk, dus ik besta? Was nieuwsgierigheid, bevreemding of twijfel niet de basis voor elke menselijke vooruitgang? Bitter koud is het in het Nederlandse Steentijdonderzoek van met name het Paleolithicum.

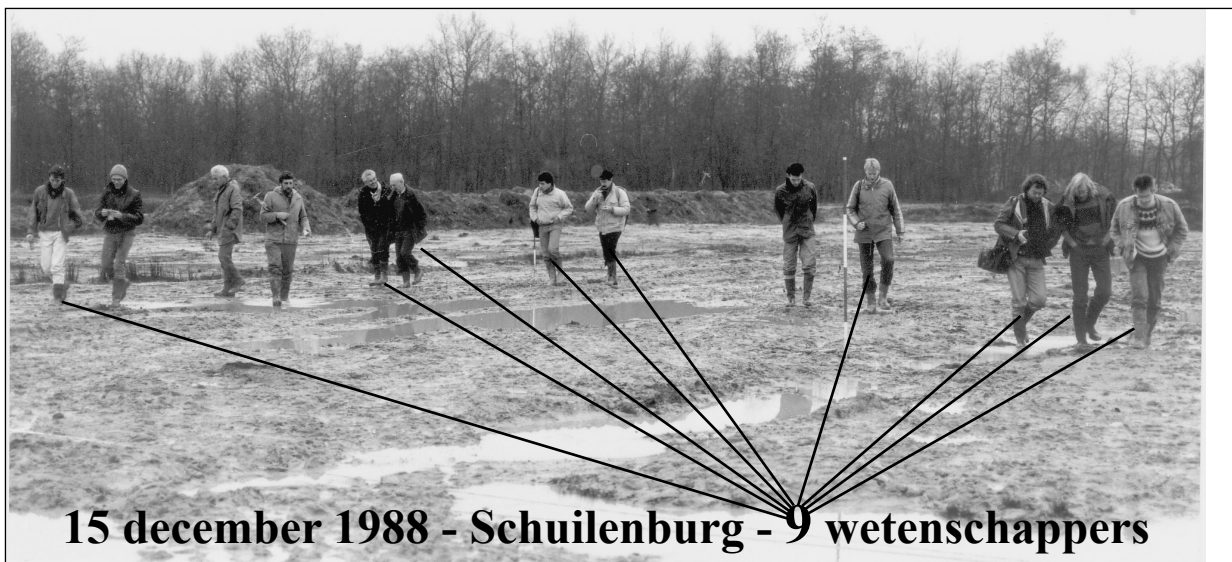
Weer worden we gegijzeld door een rigor mortis zoals in een affaire van 30 jaar geleden, maar erger, veel erger nog dan toen. Het onvermogen om nog verder na te kunnen en willen denken heeft zich verder uitgezaaid en vormt een ernstige bedreiging voor de komende 30 jaar. Grapje? Nee, integendeel, het is me bittere ernst!

Filosofisch gezien gaat dit verhaal over integriteit, normen en waarden in deze maatschappij. Het gaat over het dragen en nemen van verantwoordelijkheid, vooral voor eigen gedrag, handelen en niet handelen. Het is een

teken aan de wand en past geheel in deze tijdgeest dat er nauwelijks nog aandacht is voor de intrinsieke kwaliteit en integriteit van menselijk gedrag. Nederland is volkomen gefixeerd op resultaten. Voorbeelden? De vele grote strafrechtzaken over handel in aandelen met voorkennis, de aanleg van de Betuweroute, het proces tegen de Ahold top, het lekken van vertrouwelijke informatie bij overheidsdiensten, de problemen in het Radboud ziekenhuis in Nijmegen of erger misschien nog, de conducteur van de NS die een oorlogsveteraan die een verkeerd kaartje had gekocht een boete liet betalen. U zult er vast nog een paar meer kunnen noemen.

Naar ons interessegebied vertaald, want wat heeft het bovenstaande nou met de APAN te maken, zult u zich afvragen, had dit stuk ook beter een andere kop kunnen hebben. Bijvoorbeeld: Hoe de term 'incerto facto' een hollende inflatie teweegbracht in de kwaliteitsnormen voor onderzoek en verworden is tot dogma, tot norm, de methode 'Jantje van Leiden'.

Het 'incerto facto' slaat nu direct terug op de kwaliteit van onderzoek van de faculteit der archeologie van Leiden en met gebruikmaking van precies dezelfde Latijnse woorden is de vertaling nu 'onduidelijk waarop gebaseerd'.

15 december 1988 - Schuilenburg - 9 wetenschappers

Schuilenburg op 15 december 1988. In APAN/EXTERN 1996/97/6, blz. 4 werd deze foto geplaatst bij een stuk tekst over de start van Archeoforum. Een ieder die vervolgens Archeoforum heeft gevolgd heeft kunnen constateren dat er weinig tot niets van hun beloofde onderzoeken van Vermaningmateriaal is terecht gekomen. Mijn toen vastgelegde scepcis is uitgekomen. De hoofdredacteur van Archeoforum, Frans de Vries, had tijdens de opgraving Schuilenburg de archeologische supervisie. Op de foto is hij de vierde van rechts. Wie ook aanwezig was op de dag dat de foto werd genomen was de nu bekende archeoloog Marcel Niekus, hij is de persoon meest links op de foto. Naast hem, Klaas Geertsma, dan de ROB-voorgraver B. Buisman, dan O. Kloetstra een amateurarcheoloog, dan twee heren van de wetenschap die er in het prille begin van het Vermaningstijdperk al bij waren nl. dhr. Van Heuveln en dhr. Ter Wee, zij deden bodemonderzoek op de vindplaats Hoogersmilde (zie ook elders in deze EXTERN), in Schuilenburg waren ze ook daarvoor aanwezig. Dan twee wetenschappers van universiteiten uit het westen, dhr. E. van Beek en dhr. Van der Meer, ook zij hadden iets met bodemonderzoek van doen. Dan Henk Geertsma en Frans de Vries. En het rechter trio bestaat uit vlnr. dr. Dick Stapert en zijn assistent dhr. Dijkstra en dan nog prof. Henk Kars. Al met al waren er op die dag negen wetenschappers aanwezig. En op die dag sprak de toen nog enige Paleodeskundige van ons land, dr. Dick Stapert voor het eerst een 'incerto facto' uit over een groep artefacten. Deze gebeurtenis is legendarisch geworden en de datum en gelegenheid zijn meermalen aangehaald binnen de publicaties van de APAN. Daarna vond de gebezigde term zijn weg vanzelf in de beroepswereld en is nu een standaarduitdrukking wanneer 'vers' midden paleolithisch materiaal be(voor)oordeeld wordt. Tekst KG. Foto: R. Folkerts.

Natuurlijk chargeer ik, het gaat niet over alle medewerkers, het gaat ook niet alleen over het Leidse archeologisch onderwijs; het gaat me voornamelijk om de mentaliteit die de laatste tijd vooral de Paleo-specialist en hoogleraar de heer Roebroeks ten toon spreidt. Maar ook de heer Louwe Kooijmans heeft zich onlangs nadrukkelijk geëtaleerd als fervent aanhanger van pseudo-wetenschappelijke producties, gezien zijn antwoord op een artikel van K. Geertsma in Archeobrief 2006-2. Beschamend voor een vakgebied dat aangedragen argumenten en zelfs op ieder willekeurig moment reproduceerbaar onderzoek door een hoogleraar zonder enige vorm van tegenargumenten als weinig ter zake doend worden afgedaan. Verbazingwekkend dat de stand van de wetenschap van 50 jaar geleden als ijkpunt voor het Nederlandse Paleolithicum wordt opgevoerd en dat de wetenschappelijke bewijslast angstvallig ver van de officiële wetenschappelijke, lees universitaire boezem wordt gehouden.

De jonge hoogleraar Roebroeks, goed van de tongriem gesneden en met een vlotte pen gezegend, heeft ongetwijfeld een positieve invloed gehad op de populariteit van de archeologie. Helaas heeft de kwaliteit van het onderzoek van het Nederlandse Paleolithicum niet van die groei kunnen profiteren. Integendeel zelfs. Neem de introductie van de op zich onschuldige term 'incerto facto'.

Het uitspreken van een 'incerto facto'

Waar incerto facto nooit meer kan of mag zijn dan ofwel een relativerende en waarschuwendende vinger ten aanzien van losse vondsten ofwel een vaststelling dat een vondst niet beantwoordt aan de huidige stand van de (eigen) wetenschappelijke kennis, is het verworpen tot een uiterst star en royaal gehanteerd dogma. Het uitspreken van een 'incerto facto' is tot een onbediscussieerbaar en onweerlegbaar negatief oordeel verworpen. De vondst is

dubieus, is in ieder geval van geen enkele waarde en wellicht zelfs vervalst. Enige relativisering ten aanzien van de eigen kennis en de ontwikkeling van de archeologische wetenschap is daarbij vanzelfsprekend niet aan de orde. Bij een dergelijke negatieve grondhouding is het tonen van vondsten aan deze specialisten hetzelfde als het meedoen aan een loterij met alleen maar nielen. Het is overduidelijk dat het aantreffen van artefacten in een onmiskenbare in situ de meest begerenswaardige maar in de praktijk ook gelijk de minst voorkomende uitgangssituatie is.

Helaas werden er bovendien een aantal minder goed doordachte voorwaarden geformuleerd waaraan een vondst in de ogen van onze Paleo-specialisten moest voldoen, wilde er sprake zijn van een ondubbelzinnige authenticiteit van artefact en vindplaats.

Er is zelfs even sprake van geweest dat alleen van een authentieke in situ gesproken kon worden als de opgraving door een professionele (universitaire) archeoloog was uitgevoerd en als er menselijke resten in dezelfde onomstotelijke context werden aangetroffen. In het geval van Boxgrove was, gezien de eigen Leidse betrokkenheid, enigszins in de buurt ook wel goed genoeg.

Nadat vooral de Franse archeologische wereld vanuit hun wetenschappelijk perspectief er hntjtes op had gewezen dat bij die zienswijze zo'n 50 procent van hun wereldberoemde sites het label 'incerto facto' met bijbehorende twijfel aan de echtheid ervan opgeplakt zou krijgen, restte er voor de aanhangers van deze archeologische wereld niets anders dan een strategische terugtocht.

De 'Korte Chronologie'

Het begrip een stille dood te laten sterven kon men zich echter niet permitteren, want er lag nog een belangwekkend ijzer in het wetenschappelijke vuur van de internationale archeologische elite waar deze redeneertrant

CECI N'EST PAS UN ARTEFACT *)

Dit werktuig is misschien wel de grootste schaaaf ooit op het Drents keileemplateau aangetroffen. Het werd door Henk Geertsma gevonden in Nrd Friesland in de keizandformatie waarin het Midden Paleolithicum in situ wordt aangetroffen. Bekendste voorbeelden: Het Smildien van Hoogersmilde, Hijken, Eemster en Schuilenburg. De Wäldgroep wordt gerekend tot een ondercultuur maar komt ook uit hetzelfde gebied. Het werktuig is gemaakt op een enorme afslag en verder totaal vormgegeven. Op de inzet van de kleine foto is de afslagzijde gefotografeerd, de slagbult is weggewerkt. De negatieven van de afslagen waarmee dat gedaan is, zijn duidelijk zichtbaar. En zoals bij de meeste afslagen werd ook hier vanaf de afslagzijde de retouche aangebracht. De vuursteensoort is ondoorzichtig lichtgrijs, aan de retoucherand donkergrijs glasachtig. Het aanbrengen van de retoucherand in het glasachtige deel van de steen is typisch voor de cultuurfase van het Smildien. Voorbeelden in: Hoogersmilde en Eemster, maar ook de convexe schaaaf van Sigrid Wolff is er een voorbeeld van (zie het artikel in deze EXTERN en ook op www.apanarcheo.nl) Het oppervlak heeft een lichte wrijvingsglans. Met deze schaaaf kan een enorme kracht worden uitgeoefend. Cultuur: Smildien of Wäldgroep; Midden Paleolithicum, Eemien tot begin Weichsel 115.000 - 75.000 BP.

*) De tekst op de foto 'Ceci n'est pas un artefact' is geïnspireerd door het beroemde schilderij van René Magritte van een rokerspijp. Naast de afbeelding van de pijp heeft hij in sierlijke letters 'Ceci n'est pas une pipe' geschreven, vertaald: 'Dit is geen pijp'. Het moet beschouwd worden als 'de kijk' van de wetenschap; ook al is het voorwerp duidelijk het voorwerp wat het is, dan nog kan de wetenschap dat glashard ontkennen door zelfs de 'naam' van het voorwerp in de ontkenning te gebruiken. Foto's en tekst: K.G.

heel goed gebruikt kan worden. Namelijk de stelling dat bewoning voor 500-600.000 jaar voor heden in Noord Europa niet onomstotelijk is aangetoond, daarom waarschijnlijk niet bestaan heeft zodat alle vondsten die op het tegendeel wijzen als verdacht worden beschouwd. Wat niet aangetoond is kan dus niet bestaan hebben en daarom is al het andere vervalst of pseudo. En dat ondanks vele, vele waarschuwingen dat 'absence of evidence' absoluut geen 'evidence of absence' betekent.

Het vasthouden aan de stelling dat er geen bewijs is voor middenpaleolithische of oudere bewoning in Nederland lijkt hier zijn grondslag te vinden. Of werkt het wellicht omgekeerd? Werkt het internationale podium waarop Roebroeks van Boxgrove naar Dmanisi en binnenkort weer naar Duitsland flitst als het slot op de deur om te vermijden dat er bij zijn leven in Nederland middenpaleolithische of oudere vondsten in situ opgegraven zullen worden, zodat zijn zoveelste theorie onderuit gaat?

Gelukkig lijkt desondanks ook deze these van de 'Korte Chronologie', waarvan Roebroeks een groot voorstander

is, binnenkort zijn waarde totaal te verliezen of heeft dat inmiddels zelfs al gedaan. Naar ik begrepen heb, staat er ons nog een mooie publicatie te wachten. Om het doordringen van dat besef zoveel mogelijk te vertragen, lijkt Roebroeks voor een wel erg gemakkelijke route naar resultaat te kiezen door alleen die onderwerpen aan te pakken waarvan hij de regie volkomen in handen heeft of die naadloos aansluiten bij zijn eigen theorieën. Het is immers erg verleidelijk om alleen de gebaande paden te bewandelen en via wederzijdse citaten en vermeldingen in noten quasi een bewijs te leveren.

En passant introduceert hij hiermee een zeer zorgwekkende mores door ook omstreden onderzoeken kritiekloos of zo je wilt, schaamteloos te citeren en zo tot waarheid te verheffen.

Aldus wordt de spelregel in deze archeologische wereld volgens Roebroeks: citeer ik jou en citeer jij mij, dan zijn wij allemaal voor altijd blij, want samen hebben we voor eeuwig gelijk. Dit gebeurt bijvoorbeeld ook meer dan eens in Archeologie 11/12 dat voor vele jaren het

CECI N'EST PAS UN ARTEFACT

Deze schaaft doet niet onder voor de schaaft op de vorige bladzijde. Ook deze schaaft werd in Noord Nederland aangetroffen. Het werd door Henk Geertsma gevonden in de buurt van Broeksterwoude (Friesland) in de keizandformatie waarin ook het Smildien en de Wáldgroep thuishoren. Het bestaat uit een grote platte knol zwarte vuursteen met witte cortex van zeer goede kwaliteit, waar een retoucherand op werd aangebracht. De vuursteen-soort is karakteristiek voor de Wáldgroep. Er is duidelijk te zien dat de retouche vanuit één zijde werd opgeslagen. Met deze schaaft kan een enorme kracht worden uitgeoefend. De retouche-rand voelt nog scherp aan, het oppervlak is matig glanzend gepatineerd. Het is echter geen 'hyaliet', maar een wrijvingspatina. Cultuur: De Wáldgroep, Midden Paleolithicum, Eemien tot begin Weichsel 115.000 - 75.000 BP. Foto en tekst: K.G.

standaardwerk over de Nederlandse Steentijd zal zijn. Geen baanbrekend onderzoek doen, geen vraagtekens beantwoorden, niets onbekends onderzoeken in Nederland, lijkt het motto van deze wereld volgens Roebroeks geworden te zijn. Helaas komt nu, na een veelbelovende bliksemcarrière, nu hij zelf beleidsbepaler is geworden, overduidelijk naar voren dat ook hij behept is met de bovengenoemde fixatie op hem welgevallig resultaat.

Welk onderzoek, wat onderzoek....

Impliciet maar daarom niet minder duidelijk bevestigt Louwe Kooijmans in zijn antwoord in Archeobrief 2006-2 mijn vaststelling dat onze Nederlandse Paleo-top niet in staat of bereid is het onderzoek naar het Nederlandse Paleolithicum een wetenschappelijke impuls te geven. Een discussie van 50 jaar geleden is het ijkpunt van de wetenschappelijke bagage van de heer Louwe Kooijmans? Maar ook hoe merkwaardig is zijn redenering dat er in het buitenland voldoende sites zijn die als referentiekader kunnen dienen voor de Nederlandse losse vondsten. Vondsten die als oppervlaktevondst, niet in situ, immers automatisch 'incerto facto' of pseudo en in ieder geval in aanleg verdacht zijn? Ik hoop dat u het wel begrijpt.

Voldoende goed gedocumenteerde sites zijn er inderdaad. Voldoende om in ieder geval elders in de wereld het besef te hebben laten doordringen dat iedere site een volstrekt unieke vingerafdruk heeft en dus telkens weer wetenschappelijk gezien de moeite van het onderzoeken

waard is. Voor de heer Louwe Kooijmans heeft het mogelijk aanwezig zijn van een site, mogelijk zelfs in situ, uit de gegeven periode, die in een gegeven regio nog niet eerder aangetroffen is, merkwaardig genoeg blijkbaar geen enkele toegevoegde waarde. Als ik hier bovendien een parallel trek met de situatie van het onderzoek naar overblijfselen bijvoorbeeld uit de Romeinse tijd, dan zou verder onderzoek hier ten lande volledig overbodig zijn. Met één pennestreek zo een hele eeuw aan archeologen de WW in. De geest van het Verdrag van Malta (Valetta) heeft blijkbaar nog niet tot de heer Louwe Kooijmans vermogen door te dringen, gezien de in zijn ogen "voldoende goed gedocumenteerde niet-Nederlandse sites". 'Enough is enough' nietwaar? Ik laat in het midden of je de heer Louwe Kooijmans nog serieus moet nemen, maar in ieder geval draagt hij er het zijne toe bij om het Nederlandse onderzoek naar het Paleolithicum op een voor Europese begrippen volstrekt unieke wijze te positioneren.

Omkering

Om überhaupt nog iets van de wetenschappelijke waarde van het dogma van 'incerto facto' te kunnen redden, begint onze Paleo-top vervolgens een ernstige wetenschappelijke misstap door elke discussie over en elk onderzoek naar welke 'incerto facto' dan ook uit de weg te gaan. Jammer genoeg miskennen zij daarmee in ernstige mate de rol die zij als wetenschapper en zeker als hoogleraar zouden moeten spelen en leggen zij de taak om de echtheid van een vondst te bewijzen neer bij personen die

CECI N'EST PAS UN ARTEFACT

Grote 'verse' schaaaf op afslag van het noordelijk Midden Paleolithicum uit de omgeving van Boerakker Groningen, gelegen op het Drents keileemplateau. Gevonden door Geert Venema. Ook hier werden meerdere stukken gevonden. Het is een aanwijzing voor een in situ-kampement of slachtplaats. De schaaaf is gemaakt op een forse afslag (zie inzet) van bryozoënvuursteen en daarna uiterst fijn nageretoucheerd. Dit werktuig werd door een noordelijk Paleo-specialist gedetermineerd als 'incerto facto'. Op het Neandertalsymposium in Assen op 7 oktober 2006 werd het door een collega van Stapert juist gedetermineerd; een midden paleolithisch werktuig (mondelijke mededeling). Foto en tekst: K.G.

daar op welke wijze dan ook niet voor verantwoordelijk zijn. Zij gaan er dan ook aan voorbij dat zij daarmee net als Louwe Kooijmans in Archeobrief 2006-2 een omkering van de bewijslast introduceren, waarmee zij aangeven hun taak als wetenschapper niet juist in te schatten.

De redeneerwijze die zij hanteren is overigens niet nieuw. Al in de Middeleeuwen werd met veel succes een dergelijke redenering toegepast, namelijk bij de heksenprocessen. U kunt niet bewijzen dat u geen heks bent? Jammer voor u, weg ermee!

De gedragscode voor wetenschappers

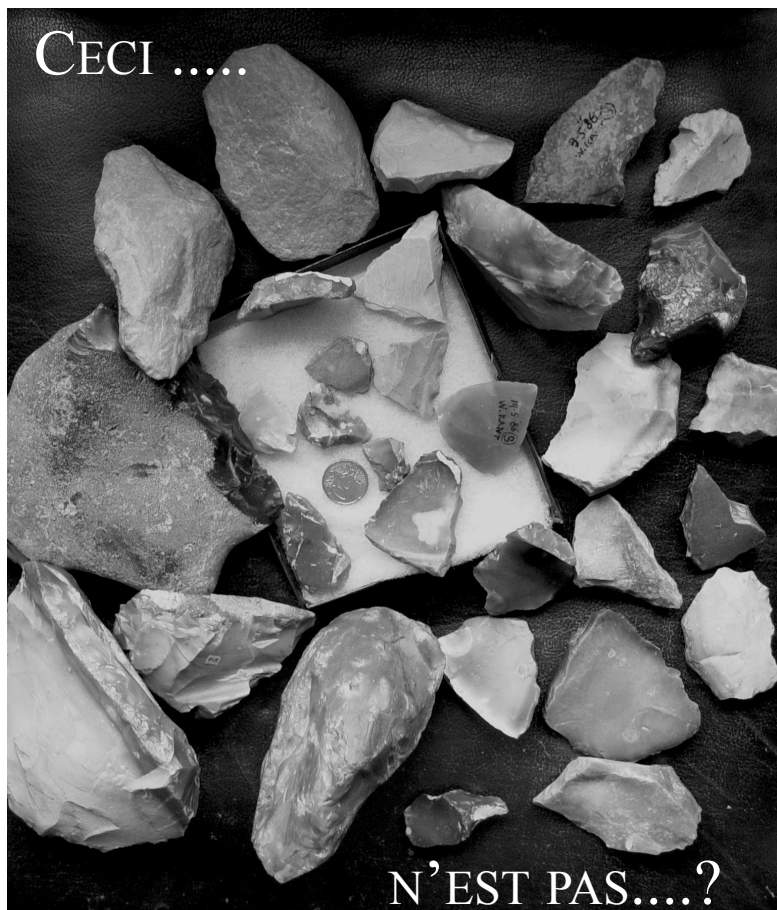
En hier komt een volgend karakterelement om de hoek kijken dat zij delen met vele van de huidige beleidsbepalers, namelijk gemakzucht. Ik wil daar nog even verder op ingaan. In een artikel van het NRC van 28 januari 2006 met de kop "*breng studenten de normen en waarden van de wetenschapper bij*" worden een aantal opmerkingen gemaakt over gevaren in diverse gradaties die verbonden kunnen zijn aan het gebruik van studenten bij wetenschappelijk onderzoek, tot fraude aan toe. Ik beperk me alleen tot de laatste twee zinnen van dat artikel over een commissie die aan de Universiteit van Utrecht wordt ingesteld. "*Wij gaan kijken hoe we studenten bewust kunnen maken van de normen en waarden die een wetenschapper in acht hoort te nemen. Er is een gedragscode voor wetenschappers en daar moeten ook studenten zich vanaf dag één aan houden*". Voor de Universiteit van Leiden zou een vergelijkbare commissie gezien het niveau van het wetenschappelijke gedrag van

Roebroeks en Louwe Kooijmans wel eens zeer zinvol kunnen zijn.

Een directe lijn ligt hier naar het recente onderzoek van de vondstmelding van Eemster, u wel bekend, dat van mij zonder enige terughoudendheid de kwalificatie van wetenschappelijk bedrog krijgt toebedeeld. Hoe is het anders te verklaren dat Roebroeks c.s. met al het belang dat zij hechten aan het aanwezig zijn van een onbetwifelbare 'in situ' geen enkele moeite gedaan hebben om op de locatie zelf een stratigrafisch verantwoord onderzoek te verrichten?

Bij datgene wat zij wél aan onderzoek gedaan hebben, zou er na het gehele onderzoek, zelfs als hun oordeel geweest zou zijn dat er sprake is van echte artefacten en volstrekt volgens hun eigen normen, sprake van een 'incerto facto' gebleven zijn. Wanneer je een dergelijk onderzoek als wetenschappelijk zou durven te verkopen, dan zou dit een onderschatting van het normale Nederlandse boerenverstand of een inschatting van het niveau van de Nederlandse archeologische wereld zijn die ik graag voor hun rekening laat. Ik wil er hier dan ook op wijzen dat zij zorgvuldig vermijden dit te doen.

Er is alleen sprake van een breed gedragen en zorgvuldig gevormde mening, waarmee duidelijk gemaakt wordt dat objectiviteit en het wetenschappelijk verantwoord zijn in ieder geval niet tot de primaire uitgangspunten hebben behoord. Je kunt je de vraag stellen in hoeverre de verantwoordelijke provinciaal archeoloog zich dit niet

Enkele 'verse' artefacten van het noordelijk Midden Paleolithicum van verschillende vindplaatsen in Drenthe, Friesland en Groningen, alle gelegen op het Drents keileemplateau.

Het gaat in alle gevallen om meerdere stukken per vindplaats, soms om enkele honderden. Het zijn aanwijzingen voor in situ-kampementen of slachtplaatsen.

Er zijn meerdere spitschaven en steelschrabbers zichtbaar naast een aantal zware schaven, boren, een tweetal vuistbijlen en een afslagbijl.

Retouches, slagbulten, boorpunten, snijkanten en de klingafslagen van de kern linksvoor, boven de grote schaaaf, zijn duidelijk te herkennen.

De respons van de wetenschap op dit materiaal is 'incerto facto', 'door de ploeg geretoucheerd', 'neolithisch', 'ik ken die retouche niet' en de meest recente 'ik kan er geen pap van koken'.

Foto en tekst: K.G.

had dienen te realiseren. Onderzoek, feiten verzamelen, is zijn stiel, Programma van Eisen en Kwaliteitsnormen voor de Nederlandse Archeologie zijn water en brood en het breed gedragen zijn van welke mening dan ook al zeker niet het hoofdkussen waarop hij verlost van alle verantwoordelijkheid comfortabel mag inslapen.

Studentenonderzoeksresultaten

Een directe lijn ligt hier ook naar het onderzoek dat een student uit Leiden uitgevoerd heeft naar materiaal van het eiland Flores, u misschien minder bekend. Kort samengevat komt het hier op neer. Een Nederlandse paleontoloog vindt in een onbetwifelbare stratigrafie gepunte stenen die niet lijken op het overige ter plaatse gevonden materiaal en alert als hij is, schakelt hij de Steentijdspecialisten van Nederland in. Het materiaal wordt in Leiden bestudeerd en men komt tot de conclusie dat het zeker geen artefacten zijn. De geoloog twijfelt en laat het materiaal voor de zekerheid nog een keer aan een Australische archeoloog zien, de Australische archeoloog springt in het vliegtuig, doet op Flores een wereldvondst en gaat met de roem strijken. Noch de Nederlandse ontdekker zal, geschoffeerd als hij zich voelt, net zomin als alle andere paleontologen, ooit nog Leiden inschakelen. En dat is, naar wat ik van het materiaal van Flores in de krant gezien heb, van de één een enorme misser en van de ander een verstandige beslissing. Nu er geen twijfel kan bestaan over de ongestoorde in situ wacht ik met spanning op de publicatie van Morwood, zodat we het één met het ander kunnen vergelijken en onze conclusies kunnen trekken.

U minder bekend zal het geval Hilversum zijn. Vele artefacten, het zijn er ondertussen enkele duizenden, zijn door Bosinski als uiterst belangwekkend omschreven. Ook Roebroeks was overtuigd van het belang en zou onmiddellijk een uitgebreid onderzoek op touw zetten. Zo'n drie jaar later moeten we het doen met de uitspraak dat de site weinig zeggingskracht en/of waarde heeft.

Dit drama speelt zich als volgt af. Na de eerste contacten, waarbij materiaal en informatie ter beschikking worden gesteld, is er twee jaar later, ondanks vele contacten uitsluitend van de kant van de vinders, nog steeds niets gebeurd. Dan worden de vinders verrast door de mededeling dat er de week daarna een veldverkenning door studenten zal worden uitgevoerd. Oké, zult u zeggen, duizenden vondsten verder is dat niet zo heel zinvol, maar dan leren de studenten er misschien wat van. Gelijk hebt u, maar het probleem is dat de akker in kwestie niet geploegd is en vol staat met groene rommel. Iedereen weet dat dit geen enkele zin heeft. De vinders zorgen ervoor dat de betreffende akker in allerijl geploegd wordt en Leiden wordt daarvan op de hoogte gesteld.

De mededeling dat de akker onbeperkt ter beschikking is voor onderzoek is overigens ook al eens helemaal in het begin gedaan. Enkele dagen later worden de studenten over het pas geploegde veld gejaagd met bovenstaande 'wetenschappelijke' beoordeling als resultaat. Voor de waarde van dit onderzoek mag u van mij voor uzelf een kwalificatie zoeken, maar sta bovendien een moment stil bij de parallel die dit oplevert met de kwaliteit van het laatste onderzoek in verband met de vondstmelding van Eemster in 2003.

De 'bull-shitter'

Hiermee kom ik bij een ander artikel uit het NRC, namelijk dat van 1 april 2006, van Marc Chavannes met als kop; 'De politiek werkt met kletspraat, verzwijgen en halve waarheden'. Leerzaam daarin vond ik het onderscheid dat gemaakt wordt tussen 'de leugenaar' die klaarblijkelijk toch blijk geeft van achting voor de waarheid en 'de bullshitter' die dat niet doet. Ik citeer; *"De bull-verteller spreekt soms bij toeval de waarheid maar kenmerkend is zijn volstrekte onverschilligheid voor die waarheid. De leugenaar liegt met opzet. Voor de bull-shitter is het rekening houden met de waarheid niet de moeite van de inspanning waard. Daarmee is hij*

gevaarlijker dan de leugenaar. De leugenaar geeft om de waarheid, dat blijkt uit zijn zorg om die zoek te maken. De bull-shitter werpt een rookgordijn op, vertelt van alles en het tegendeel, in de hoop dat mensen denken dat wat hij zegt boeiend is en misschien wel waar”.

Heel illustratief voor de houding van de ‘bullshitter’ is een artikel in Germania uit 2000 “Natur oder Kultur? Zur Frage aeltestpalaeolithischer Artefaktenensembles aus Hauptterrassenschotter in Deutschland”. Roebroeks heeft daar uiteraard aan meegewerkt, omdat het perfect aansluit bij zijn stelling dat er geen onomstotelijk bewijs is voor bewoning noordelijk van de Alpen vóór 500-600.000 jaar voor heden. In plaats van de voorgehouden kritische en zakelijke Auseinandersetzung stuiter je als lezer van vooroordeel naar insinuatie, van vaagheid en nauwelijks steekhoudend onderbouwde kritiek naar onduidelijkheid en verdraaiing.

Het enige positieve element van dit artikel kan alleen de conclusie zijn dat zij in hun ontwikkeling zover zijn dat zij een aantal vragen naar voren brengen. Gezien de kwaliteit van hun redeneringen ben ik ervan overtuigd dat er voor deze wetenschappers nog een veelomvattende taak weggelegd is in het oplossen van deze vraagstellingen. Daarbij ga ik er dan wel van uit, dat zij na het plaatsen van de vraagtekens openstaan voor mogelijke oplossingen, hoe voor de hand liggend die soms ook kunnen zijn en dat zij bereid zijn keer op keer de discussie aan te gaan. Misschien gaan ze zelfs in een wilde bui zelf op zoek naar mogelijke antwoorden en blijven ze niet tot in lengte van dagen hameren op de zogenaamd onverklaarbare verschillen.

En nu ik deze zin schrijf, valt het me ineens op. Het lijkt er toch wel erg sterk op dat Roebroeks voor het schrijven van zijn conclusies over het onderzoek van Eemster dit artikel eerst nog eens heel aandachtig heeft doorgenomen. Vuursteen die geen van de betrokken specialisten kennen, niet voorkomt in Drenthe, karakteristieke zuidelijke riviercortex, het onderzoek van Kars dat om welke reden dan ook nog niet gepubliceerd is, maar dat wel aangehaald wordt en zelfs cruciaal is, etc. Enfin, laat ik hier maar over ophouden, anderen hebben dit al beter becommentarieerd en zullen dit nog doen.

Het zal u duidelijk zijn dat ik van mening ben dat het artikel van Marc Chavannes niet alleen voor de politiek opgaat. Ik moet er wel bij zeggen dat ik nog steeds heen en weer geslingerd word tussen de beide opties. En dan permitteer ik mezelf de grote luxe maar eens een keer om uitsluitend naar het resultaat te kijken door te stellen, dat dit onderscheid eigenlijk alleen maar academisch van karakter is. Het maakt immers weinig uit of je nou door de hond of door de kat gebeten wordt.

Geen reacties vanuit ‘het vak’

Als onder supervisie van de heer Roebroeks, naar nu blijkt ook volledig gesteund door Louwe Kooijmans, dergelijk misslagen plaatsvinden, wordt het wel degelijk tijd om een signaal te geven dat de overduidelijke desinteresse om de kwaliteit en omvang van de kennis van het Nederlandse Paleolithicum verder te ontwikkelen hiermee geprojecteerd wordt op een hele generatie toekomstige archeologen.

Vreemd genoeg brengt dit in het kamp van de meest betrokkenen, de huidige beroepsarcheologen, weinig verontrusting teweeg. Misschien dat de Nederlandse Vereniging voor Archeologen een keer wakker wordt en hun doelstellingen en hun ‘Ethische Principes en Gedragsregels voor Nederlandse Archeologen’ nog eens naleest, ook al zijn betrokkenen misschien geen lid. Niets doen schept namelijk ook een verantwoordelijkheid.

Maar ook personen die nog veel directer verantwoordelijk zijn voor de kwaliteit die hun instituten leveren en die bij uitstek alert zouden moeten zijn op signalen van gebrek aan kwaliteit, weigeren ook maar iets te zeggen. Welkom ook zij in de wereld volgens Roebroeks.

Ik heb de verantwoordelijke faculteitsbesturen van de bij het onderzoek van Eemster betrokken medewerkers en de directie van de ROB gevraagd om op enkele stellingen van mij, die inhielden dat er vooral maar zeker niet alleen, ten aanzien van de gevolgde redeneerwijzen kwalitatief het een en ander op dit onderzoeksverslag viel aan te merken en dat dit gevaren in zich borg voor de toekomst van de Nederlandse archeologie, te reageren. Ik kan het heel kort samenvatten. Geen enkele instantie wil reageren, zelfs de ROB als gepretendeerd kenniscentrum niet, overigens na een eerste heel correcte reactie die daarna helaas op geen enkele wijze inhoud heeft gekregen.

En dat is voor een instelling die naar eigen zeggen de goede verstandhouding met amateurarcheologen als ogen en oren van hun medewerkers zeer hoog in het vaandel heeft staan een verontrustende opstelling. Met het carrièreperspectief van alle verantwoordelijken zit het nog wel snor. Steun ik jou en steun jij mij dan zijn we allemaal voor altijd blij, want samen hebben we voor altijd gelijk. En wat de toekomst aangaat? Inderdaad, weer die keuze voor de gemakkelijkste oplossing.

De Rijks Inspectie voor de Archeologie - RIA

Verrassend genoeg bleek ook de Rijks Inspectie voor de Archeologie van de heer Willems niet het objectieve en onafhankelijke instituut dat al het Nederlandse archeologische onderzoek de maat neemt. De heer Willems is namelijk van mening dat hier in het geheel geen sprake is geweest van archeologisch onderzoek naar een mogelijke site, zodat op basis daarvan een uitspraak gedaan kan worden over de gepresenteerde vondsten, maar dat er sprake is van een ‘expertise’. Expertise die in de plaats kan treden van een degelijk archeologisch onderzoek volgens geaccepteerde normen en waarden zelfs na een officiële vondstmelding en na aanvankelijke positieve beoordeling van de vondsten door dezelfde Paleo-specialist.

Blijkbaar is zelfs het gegeven dat er op enig moment twijfel over de vondsten ontstaat nog steeds geen aanleiding om feitelijk archeologisch onderzoek te hoeven doen. Het oprapen van onbewerkte natuurlijke stukken vuursteen aan de oppervlakte kan je toch moeilijk als serieus archeologisch vooronderzoek aanmerken. Vreemd genoeg was Roebroeks zelf, noch de andere betrokken onderzoekers van mening dat hun gecombineerde kennis alleen voldoende was om tot een oordeel te kunnen komen. Verder onderzoek ter plaatse vonden ze toch noodzakelijk en aansluitend daarop ook nog eens de mening van de heer Kars en van de heer Huisman die en passant door de onderzoekers bewust gebruikt en misbruikt werd.

Vreemd ook dat de heer Willems dit over het land lopen en het oprapen van de vele onbewerkte stukken vuursteen niet als inventariserend veldonderzoek wil beschouwen waar de Kwaliteitsnormen voor de Nederlandse Archeologie van toepassing zouden kunnen zijn geweest. Waarschijnlijk ziet hij een dergelijke activiteit als een rondje archeologische teambuilding, af te sluiten met het obligatoire hapje en drankje. Wat je al niet moet doen om het idee fixe van de academische onderzoeksvrijheid in bescherming te kunnen nemen. Helaas worden we daarmee door de heer Willems opgezaald met een uiterst subjectief begrip, dat geen enkele basis in de Monumentenwet heeft en dat hem in een positie brengt die voor een inspectie uiterst ongewenst zou moeten zijn.

15 DEC 1988 SCHUILENBURG 'INCERTO FACTO'

Een samengestelde compositie van een aantal midden paleolithische artefacten van de groeve Schuilenburg. Rechtsonder liggen drie spitschaven. Links daarvan een geretoucheerde boorpunt. Weer links daarvan, er tegenaan liggend, een grotere spitsschaaf. De bovenste rij bestaat uit grote en kleinere schaven. De foto is zodanig belicht dat op elk individueel artefact de retouche optimaal tot uiting komt. Voor ons is het niet zo onzeker hoe die retouche ontstaan is. Deze stenen zijn stuk voor stuk gemodificeerde artefacten, precies vormgegeven om er verschillende uiteenlopende zeer specifieke handelingen mee te kunnen uitvoeren. Het zijn getuigenissen van de intelligentie van de prehistorische mens uit het Midden Paleolithicum. We kunnen er uit opmaken dat hij dacht en dat hij dus bestond. Foto en tekst: K.G.

Aan de ene kant wel de reputatie van een archeoloog willen beoordelen en dan aan de andere kant vervolgens zijn onderzoek weer niet.

Ik vraag me nu ook af of het RIA hiermee wellicht ongewild een nadere invulling van wettelijke begrippen heeft gegeven die niet tot haar taakstelling behoort en of zij zich daardoor vervolgens niet schuldig maakt aan taakverwaarlozing. Ironisch genoeg opent het RIA met dit begrip 'expertise' ook een enorm onontgonnen commercieel terrein voor alle Nederlandse archeologen om op voor alle betrokken marktpartijen financieel uiterst interessante wijze archeologisch onderzoek te laten uitvoeren. Althans als je er maar voor zorgt dat je een door het RIA als zodanig erkende expert in de arm neemt.

Terug naar het begin.

Cogito, ergo sum! Ik denk, dus ik besta!

Dat kun je met de nadruk wat meer op het eerste deel van de zin ook anders opvatten. Namelijk als volgt: alleen als ik nadenk en alleen dan, besta ik. Roebroeks c.s. daarentegen lijken de zaak precies van de tegenovergestelde zijde te benaderen: ik besta, dus neem maar aan dat ik nadenk. Bij gebrek aan relativerend vermogen ten aanzien van je eigen wetenschappelijke kennis of een positieve instelling om na te denken, is iedere poging om met personen of instellingen in discussie te treden, foto's en materiaal te laten zien of zelfs materiaal voor bestude-

ring ter beschikking te stellen een totale verspilling van energie. Dit geldt natuurlijk in nog sterkere mate voor de situatie dat er mogelijk sprake is van de boven geschetste 'leugenaar' of 'bull-shitter'.

Als tussenoplossing zou ik het bestuur van de APAN willen voorstellen, een modelovereenkomst uit te werken waarin gesteld wordt dat bij het melden van vondsten en mogelijke sites onderzoek dient plaats te vinden volgens normen en strekking van de Kwaliteitsnormen voor de Nederlandse Archeologie. O ja, en laten we daarin zeker een substantieel boetebeding in opnemen voor het geval toezeggingen niet gestand worden gedaan. Ik stel voor om dit dan "het Leiden concept" te noemen.

We moeten ons echter zeker niet zoals Louwe Kooijmans op zoek naar bredere steun voor zijn nogal genante opmerkingen suggereert, verliezen in de niet bestaande tegenstelling tussen amateurs en beroepsarcheologen. Wel stel ik persoonlijk aan samenwerking met vakarcheologen (hierin zit niet alleen een nuanceverschil), of dit nou beroeps- dan wel amateur archeologen zijn, één eis en dat is die van een stuk persoonlijke integriteit en daarmee verbonden het in acht nemen van respect voor een ander. En precies dát is wat ik op dit moment helaas bij nogal wat beeldbepalende personen in de archeologische wereld zo overduidelijk mis.